

ارائه الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی؛ با استفاده از نظریه داده‌بنیاد

دکتر شیرین رشیدی^۱

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های تربیت اخلاقی کودک در خانواده ایرانی معاصر و ارائه مدلی برای ارتقای کارآمدی تربیت خانوادگی اجرا شده است.

روش بررسی: این پژوهش از نظر اجرا مبتنی بر نظریه داده بنیاد بود. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۵ نفر از متخصصان و فعالان تربیتی و علوم قرآنی بودند که بر اساس اصل اشباع نظری و با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختارمند بود و تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی با استفاده از نرم‌افزار MAX-QDA2020 انجام گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد تربیت اخلاقی کودک در شش بعد قابل تبیین است: شرایط علی، مقوله‌های محوری، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها. شرایط علی بر اهمیت الگوهای دینی و تحولات اجتماعی نوین تأکید دارد؛ مقوله‌های محوری بر ضرورت تعادل میان آموزه‌های سنتی و حساسیت نسبت به شرایط معاصر تمرکز دارند. شرایط زمینه‌ای، ساختار خانواده، وضعیت اقتصادی، فرهنگ مصرف و دسترسی به فناوری را عامل مؤثر دانسته و عوامل مداخله‌گر همچون سطح تحصیلات والدین، سلامت روان، تعاملات خانوادگی و تأثیر همسالان را کلیدی می‌داند. در بخش راهبردها، یافته‌ها نشان داد که موفقیت تربیت اخلاقی کودک در گرو تلفیق تقویت ارزش‌های اخلاقی با تأکید بر آموزه‌های قرآنی، الگوسازی عملی از سیره پیامبر و اهل بیت، آموزش مفهومی اخلاق دینی در گفت‌وگوی خانوادگی، تنظیم محیط دیجیتال مبتنی بر معیارهای شرعی و تقویت حمایت خانوادگی با الهام از سنت اسلامی است.

نتیجه‌گیری: مدل پیشنهادی این پژوهش، با الهام از آموزه‌های قرآنی، می‌تواند با تقویت تعامل خانواده در سایه ارزش‌های دینی، ارتقای راهبردهای تربیتی مبتنی بر اخلاق اسلامی، مسیر تربیت اخلاقی کودک را در چارچوب فرهنگ اسلامی ارتقا بخشد.

کلمات کلیدی: آموزه‌های قرآنی، تربیت اخلاقی، الگوی اسلامی.

مقدمه

در سال‌های اخیر، تأثیر فناوری و شبکه‌های اجتماعی بر زندگی روزمره کودکان و والدین ایرانی به سطح جدیدی رسیده و چالش‌هایی کم‌سابقه برای تربیت اخلاقی خانواده‌ها به همراه آورده است (۱). داده‌های میدانی اخیر نشان می‌دهد حضور گسترده و کنترل‌شده رسانه‌های دیجیتال سبب تغییر بنیادین در روابط خانوادگی، شیوه ارتباط والدین و شیوه انتقال ارزش‌های اخلاقی شده است (۲). از سوی دیگر، تربیت اخلاقی کودک در بستر خانواده، به‌ویژه در جامعه معاصر و با توجه به چالش‌های عصر دیجیتال، اهمیتی فزاینده یافته است (۳)، در این میان، مفاهیم قرآنی به‌عنوان منبعی غنی و الهام‌بخش، می‌توانند چارچوبی محکم برای طراحی الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودکان ارائه دهند (۴). در آموزه‌های اسلامی، تربیت اخلاقی کودکان بنیادی‌ترین مأموریت تربیتی خانواده شمرده می‌شود. قرآن کریم در آیه ۶ سوره تحریم «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا» وظیفه راهبردی والدین در حفاظت معنوی/اخلاقی خانواده را گوشزد می‌کند و در آیه ۲۸ سوره انفال، فرزندان همراه با مال، آزمونی بزرگ برای مسئولیت انسان دانسته شده‌اند (۵).

فرهنگ مصرف‌گرایی و فشار مادی‌گرایی، به‌ویژه در خانواده معاصر، با آموزه‌های اصیل اسلامی تضاد بنیادین دارد. قرآن کریم و منابع تفسیری معتبر بر اصل سادگی، ایثار و عدم تعلق به دنیا تأکید دارند (۵). مطالعات بین‌المللی اشاره می‌کنند که تغییر سبک زندگی و افزایش مقایسه‌های اجتماعی در فضای مجازی بر هویت‌یابی اخلاقی کودکان تأثیر چشمگیر دارد (۶). این تأثیرات به‌طور ویژه با اثرات روان‌شناختی و اجتماعی قابل توجه بر سلامت روانی و اجتماعی کودکان و نوجوانان همراه است. چالش‌های روانی مانند اضطراب، افسردگی و مشکلات هویتی می‌توانند ناشی از این تأثیرات در فضای دیجیتال باشند و بر نحوه ارتباط کودک با والدین و جامعه تأثیرگذارند. مطالعات

متعدد نشان می‌دهند که رابطه مثبت والدین و تعاملات سازنده در تربیت اخلاقی، می‌تواند به‌طور مستقیم به ارتقاء سلامت روانی کودکان کمک کند (۷، ۸).

تربیت اخلاقی فرایند هدفمند آموزشی است که با استفاده از روش‌های پداگوژیک مختلف، به پرورش حس اخلاقی در افراد می‌پردازد. به‌عبارتی دیگر، این تربیت شامل انتقال، ساخت‌وسازی و بازآفرینی هنجارهای اخلاقی و اجتماعی است تا فرد بتواند اخلاق و ارزش‌های اخلاقی را درونی کند و در رفتار خود به کار ببرد (۹). تربیت اخلاقی کودک دیگر صرفاً یک فعالیت دستوری یا نصیحت محور نیست؛ بلکه فرایندی چندلایه است که هسته آن را مشارکت فعال کودک، هدایت منعطف والد و حضور شبکه‌ای مدرسه، همسالان و منابع آموزشی جدید تشکیل می‌دهد (۱۰)، همچنین خانواده معاصر به ساختاری اجتماعی گفته می‌شود که در آن روابط بین اعضا، نقش‌ها و شکل خانواده تحت تأثیر تغییرات اجتماعی-فرهنگی مدرن، مثل فردگرایی، دموکراتیزاسیون، تنوع و شکل‌های متکثر خانواده قرار گرفته‌اند (۱۱).

اگر تا دیروز «تربیت اخلاقی» بیشتر به رفتار خانواده در محیط خانه و توصیه‌های مستقیم والدین خلاصه می‌شد، امروز خانواده‌ها درگیر چالش‌هایی هستند که ریشه در تغییر یافته‌ی ساختارهای زیستی و فناورانه دارند. هم‌زمان با افزایش شاغل بودن مادران، رشد خانواده‌های تک سرپرست، تغییر نگرش‌ها نسبت به نظم و اقتدار خانوادگی و گرفتن بخش قابل توجهی از وقت و انرژی بچه‌ها توسط رسانه‌های دیجیتال، نیاز به داشتن یک مدل تربیتی مبتنی بر شواهد بومی و داده‌های تجربی ملموس‌تر شده است (۱۳، ۱۴)، ادبیات پژوهش داخلی و جهانی نشان می‌دهد، اگرچه تلاش‌هایی برای بومی‌سازی مدل اسلامی تربیت اخلاقی انجام شده، اما فقدان الگوی جامع، داده‌بنیاد، تطبیقی و منعکس‌کننده تجربه زیسته خانواده ایرانی هنوز برجسته است (۱۴-۱۵).

بی تفاوتی یا ناتوانی خانواده‌های معاصر در تربیت اخلاقی، پیامدهای گسترده‌ای به همراه داشته است. مطالعات نشان می‌دهند که کاهش حس مسئولیت‌پذیری، صداقت و عدالت‌خواهی در میان نوجوانان ایرانی با ضعف تربیت اخلاقی خانواده ارتباط معنادار دارد (۱۷، ۱۸). از سوی دیگر، الگوهای روان‌شناختی رایج در تربیت اخلاقی (مانند نظریه مراحل رشد اخلاقی کلبرگ) به دلیل پیش‌فرض‌های سکولار و فردگرایانه، نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای یک نظام ارزشی الهی و جامعه‌محور باشند (۱۹). این ناسازگاری فرهنگی موجب شده است که بسیاری از خانواده‌های مسلمان در مواجهه با مسائل اخلاقی روزمره کودکان، دچار سردرگمی و اتکا به روش‌های تجربی و غیرمنظم شوند. تحقیقات اخیر نشان می‌دهند که پیوند مستقیم بین تربیت اخلاقی صحیح و ارتقای سلامت روانی و اجتماعی کودک وجود دارد؛ به طوری که کاهش اختلالات روانی در کودکانی که تربیت اخلاقی متعادل و مثبت دارند، مشهود است (۲۰، ۲۱).

اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که پژوهش‌ها نشان می‌دهند فقط تکیه بر الگوهای قدیمی یا تفسیرهای صرفاً دینی پاسخگوی مسائل واقعی کودکان نیست. حجم قابل‌توجهی از داده‌های سال‌های اخیر نشان داده‌اند که ضعف در ارزیابی مستمر فرایند تربیت، نبود تعامل مشارکتی کودک با والد، ناهماهنگی میان هنجارهای رسانه‌ای و خانواده و فقدان راهبردهای منعطف و ترکیبی (حضور و مجازی) از عوامل کاهش اثربخشی تربیت اخلاقی است (۲۲، ۲۳، ۲۴).

در چنین بستری، هدف اصلی تحقیق ارائه الگویی عملیاتی و بومی، مبتنی بر تلفیق آموزه‌های قرآنی، تجربه والدین معاصر است تا بتواند به‌عنوان رهنمودی برای والدین، معلمان و سیاست‌گذاران حوزه تربیت اخلاقی کودک در خانواده ایرانی معاصر مورد استفاده قرار گیرد؛ بنابراین، مطالعه حاضر تلاش دارد یک مدل اسلام برای تربیت اخلاقی کودک در خانواده

ایرانی معاصر ارائه کند؛ مدلی که هم پیچیدگی‌های فرهنگی و اجتماعی خانواده امروز، هم جدیدترین شواهد و پژوهش‌های سال‌های اخیر و هم مؤلفه‌های دینی و بومی را باهم تلفیق می‌کند. سؤال محوری این پژوهش چنین است: با توجه به شرایط متغیر خانواده ایرانی در عصر فناوری و بحران هویت، کدام مؤلفه‌ها و راهکارها می‌تواند سازوکار تربیت اخلاقی موفق را فراهم کند؟ پاسخ دادن به این سؤال، مستلزم تبیین دقیق ابعاد علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی و توجه همزمان به عوامل روان‌شناختی، اجتماعی، آموزشی و معنوی در تربیت کودک است.

روش بررسی

پژوهش حاضر کیفی و مبتنی بر رویکرد نظریه داده‌بنیاد با الگوی اشتراوس و کوربین (۲۵) است. مشارکت‌کنندگان، شامل متخصصان و فعالان تربیتی و علوم قرآنی بود که به‌صورت حرفه‌ای یا تجربی در حوزه تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر ایرانی فعالیت داشته‌اند. این افراد یا سابقه عملی در زمینه تربیت، آموزش یا مشاوره خانواده را دارا بودند یا تحقیق و تألیف علمی در این موضوع ارائه کرده بودند. بدین منظور، انتخاب مشارکت‌کنندگان به‌صورت هدفمند انجام شد و نمونه‌گیری تا زمان تحقق اشباع نظری ادامه یافت؛ به این معنا که با مشاهده تکرار داده‌ها و نبود کد یا مفهوم تازه در مصاحبه‌ها، فرایند نمونه‌گیری متوقف شد (۲۶). در نهایت، تعداد مشارکت‌کنندگان در بخش میدانی بر مبنای اشباع نظری و تنوع تجربیات، ۱۵ نفر تعیین شد.

برای گردآوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده گردید. در مرحله کتابخانه‌ای، منابع نظری، مطالعات پیشینه و اسناد کلیدی از پایگاه‌های علمی داخلی و بین‌المللی گردآوری شد که مبنای نظری و مفاهیم کلیدی تربیت اخلاقی را روشن ساخت. بخش میدانی بر مبنای مصاحبه نیمه ساختاریافته

ارائه الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر...

عمیق برنامه‌ریزی شد؛ راهنمای مصاحبه بر اساس الگوی پارادایمی اشتراوس و کوربین طراحی و بر محورهای شرایط علی، مقوله محوری، راهبردها، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر و پیامدها تمرکز داشت. علاوه بر مصاحبه، برای اعتبارسنجی محتوا و تثبیت کدها، یک پرسشنامه کوتاه بر اساس محورهای داده‌بنیاد تهیه و در میان نمونه‌ها توزیع شد تا نظر تکمیلی شرکت‌کنندگان اخذ شود و تطابق یافته‌ها با تجربه‌های میدانی سنجیده گردد.

ابزار اصلی تحقیق، راهنمای مصاحبه نیمه ساختاریافته بود که روایی محتوایی آن طی دو مرحله کیفی و کمی بررسی گردید. در مرحله کیفی، خبرگان حوزه تربیت اخلاقی درباره وضوح، تناسب و کفایت سؤالات نظر دادند و پس از اعمال اصلاحات لازم، ابزار برای مرحله کمی آماده شد. با استفاده از شاخص‌های CVI و CVR، میزان همخوانی عناصر ابزار با اهداف تحقیق ارزیابی و مقادیر به‌دست‌آمده (بین ۰/۸۱ تا ۱) نشان‌دهنده روایی محتوایی مطلوب ابزار بود. برای تضمین قابلیت اعتماد داده‌ها، چهار راهبرد کلیدی شامل چندروش‌گرایی در منابع و شیوه‌های جمع‌آوری، بازرسی مسیر داده‌ها، واریسی توسط مشارکت‌کنندگان و استفاده از گروه پژوهش برای تحلیل مشترک، به کار گرفته شد. تطبیق نسخه‌های کدگذاری شده با برداشت مصاحبه‌شوندگان و مشارکت فعال اعضای گروه در تحلیل داده‌ها، انسجام و اعتبار نتایج را افزایش داد.

فرایند تحلیل هم‌زمان با گردآوری داده‌ها و بر اساس منطق مقایسه مداوم انجام شد. مرحله کدگذاری باز با شناسایی و برچسب‌گذاری واحدهای معنایی نخستین از متن مصاحبه‌ها آغاز شد؛ سپس در مرحله کدگذاری محوری، مقولات فرعی در ارتباط با مقولات اصلی سازمان‌دهی شد و روابط علی-زمینه‌ای-مداخله‌گر-راهبردی-پیامدی در قالب الگویی پارادایمی تدوین گردید. در آخر، مرحله کدگذاری انتخابی با تعیین پدیده مرکزی و تبیین ارتباط آن با دیگر مقولات، چارچوب نهایی نظری را

فراهم آورد. داده‌ها و کدها با کمک نرم‌افزار MAXQDA 2020 مدیریت و شبکه مفهومی الگو ترسیم گردید. در تمامی مراحل اجرای پژوهش، ملاحظات اخلاقی مورد توجه قرار گرفت. هدف و روش تحقیق، تعهد به محرمانگی و ناشناس‌ماندن هویت شرکت‌کنندگان پیش از شروع مصاحبه‌ها توضیح داده شد و رضایت آگاهانه همه مشارکت‌کنندگان اخذ گردید.

یافته‌ها

فرایند تحلیل داده‌ها در این پژوهش بر اساس اصول نظریه داده‌بنیاد و با منطق مقایسه‌ی مداوم انجام شد. در گام نخست، تمامی مصاحبه‌ها به‌طور کامل پیاده‌سازی و وارد نرم‌افزار گردید. سپس جملات کلیدی و واحدهای معنایی مهم شناسایی و برجسته شدند تا مفاهیم اولیه استخراج شود. این مفاهیم در مرحله‌ی بعد به مقوله‌ها و مؤلفه‌های خلاصه‌شده سازمان‌دهی گردید. تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی صورت گرفت؛ بدین معنا که ابتدا داده‌ها به واحدهای مجزا تجزیه شدند، سپس مقوله‌های اولیه حول محور مقوله‌های اصلی سازمان یافتند و در نهایت یک پدیده‌ی مرکزی انتخاب شد تا سایر مقوله‌ها در ارتباط با آن قرار گیرند. در این فرایند، فراوانی مؤلفه‌ها و واژگان کلیدی نیز محاسبه و تحلیل شد که تأکید مصاحبه‌شوندگان بر مفاهیمی چون «اخلاقی»، «تربیت»، «والدین» و «آموزش» را نشان داد. این روند تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت.

شکل شماره ۱، فراوانی واژگان به‌کاررفته در متن مصاحبه‌ها به‌صورت ابرکلمات^۱ را نشان می‌دهد، در این تصویر، برجسته بودن واژه‌ها به معنای فراوانی بیشتر واژه‌ها است.

در پاسخ به سؤال اول که مربوط به شرایط علی الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی بود، کدگذاری داده‌ها در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱- فراوانی واژگان به کاررفته در مضمون مصاحبه‌ها به صورت ابر کلمات (منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول ۱- کدهای استخراجی برای شرایط علی (منبع: یافته‌های پژوهش)

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز
آموزه‌های دینی و قرآنی	تأکید بر ارزش‌های اخلاقی قرآن	آموزش صداقت / آموزش امانت‌داری
تحولات اجتماعی نوین	گسترش ارتباطات دیجیتال	تغییر منبع اطلاعات / تضعیف نقش معلم و روحانی
تجربه والدین و سبک تربیتی	مهاجرت و شهرنشینی	تغییر فرهنگ همسایگی / فاصله اعضای خانواده
شرایط خانوادگی ویژه	بیماری یا چالش والدین	تقلید از نسل قبل / تک محور بودن تصمیمات
	بیماری یا چالش والدین	امتحان روش‌های جدید / یادگیری از اشتباهات
	مشکلات اقتصادی و معیشتی	وابستگی کودک به والد بیمار / مشارکت سایر اعضا
	مشکلات اقتصادی و معیشتی	کاهش فرصت‌های تربیتی / اضطراب والدین

اطلاعات کودکان را دگرگون و نقش سنتی معلم و روحانی را کمرنگ‌تر کرده است. تجربه والدین از سنت‌گرایی تا آزمون روش‌های نو و همچنین شرایط ویژه خانوادگی، موجب افزایش تنوع روش‌ها و نقش‌آفرینی اعضا شده است. چنانچه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان می‌کند: «امروز دیگه فقط نصیحت و دعا کافی نیست، باید الگوی واقعی رفتار و فرصت تجربه دادن

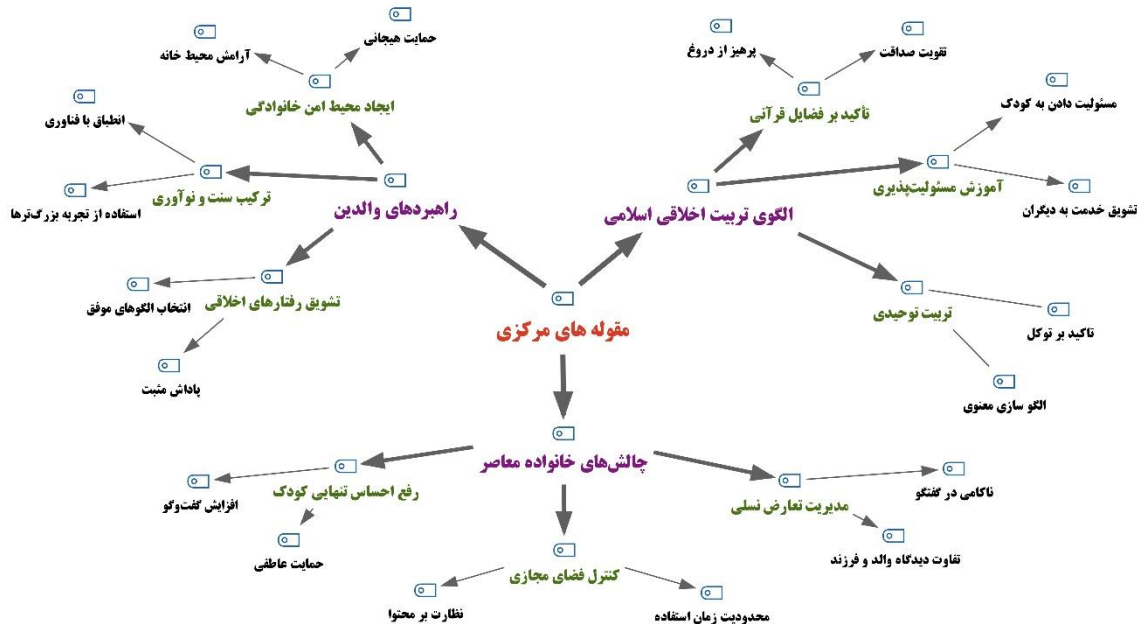
نتایج کدگذاری شرایط علی نشان می‌دهد تربیت اخلاقی کودک در خانواده ایرانی معاصر متأثر از تعامل میان آموزه‌های دینی، به‌ویژه ارزش‌های قرآنی مانند صداقت و امانت‌داری و الگوگیری عملی از والدین است که تفسیر و عینیت‌بخشی به تربیت اخلاقی را تقویت می‌کند. درعین حال، تحولات اجتماعی مانند گسترش ارتباطات دیجیتال و تغییر سبک زندگی، منبع

ارائه الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر...

مرکزی الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی، کدگذاری داده‌ها در شکل شماره ۲ نشان داده شده است.

به بچه‌ها رو جدی گرفت؛ چون دنیای مجازی و مشکلات زندگی فراتر از حرف، نیاز به همراهی و فهم عمیق داره».

یافته‌های حاصل از سؤال دوم که مربوط به تعیین مقوله‌های

شکل ۲- نقشه مفهومی کدهای استخراجی برای مقوله‌های مرکزی (منبع: یافته‌های پژوهش)

در پاسخ به سؤال سوم که مربوط به شناسایی شرایط زمینه‌ای الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی بود، کدگذاری داده‌ها در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

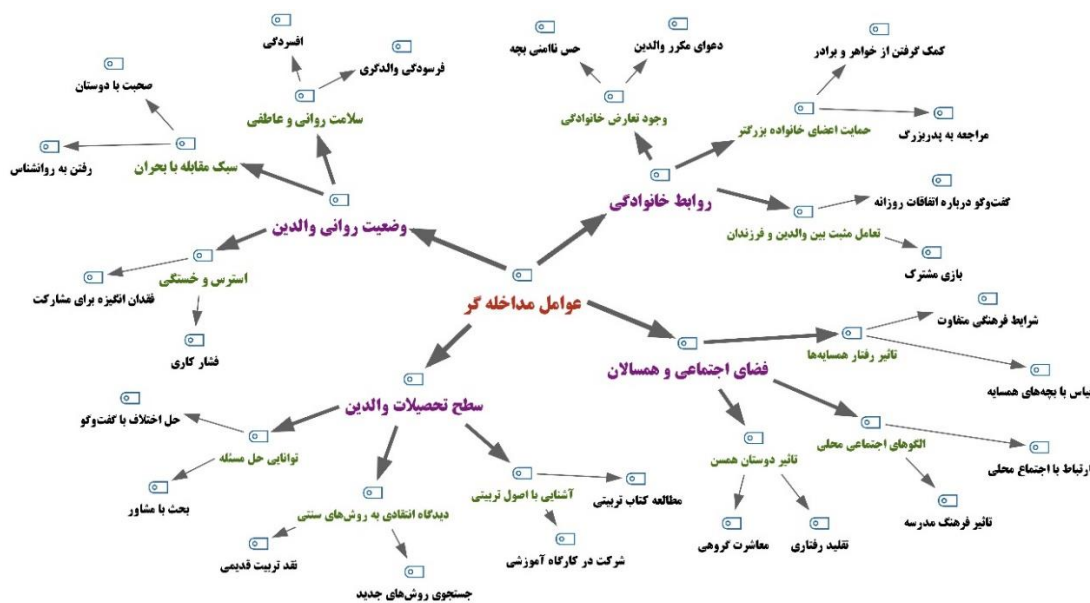
جدول ۲- کدهای استخراجی برای شرایط زمینه‌ای (منبع: یافته‌های پژوهش)

کدهای باز	کدمحوری	کد انتخابی
کاهش احترام والدین / تأثیر رسانه	تغییر نگرش نسل جدید	تحولات فرهنگی جامعه
رقابت هویت‌ها / تقلید شخصیت‌های معروف	فاصله ارزش‌ها	
فرهنگ مصرف‌گرایی / سبک زندگی مدرن	الگوهای جدید مصرف	
اشتغال مادر / تعدد شغل پدر	درآمد متغیر	وضعیت اقتصادی خانواده
بروز تنش‌های مالی / کاهش وقت مشترک	فشار مالی	
مقایسه با همسالان / محرومیت از فرصت‌ها	محرومیت نسبی	
ازدواج دوم والدین / جدایی والدین	خانواده‌های تک‌سر	ساختار خانواده
کاهش ارتباط / حضور کم بزرگ‌ترها	کاهش تعامل اعضا	
نبود پشتیبانی اقوام / تجربه تضاد تربیتی	تربیت چندگانه	
مصرف زیاد اینترنت / وابستگی به فضای مجازی	گوشی و فضای مجازی	دسترسی به فناوری
تأثیر محتواهای غیراخلاقی / نظارت ضعیف	آموزش مجازی	
نظارت ضعیف / آگاهی پایین والدین	نظارت والدین	

تأکید کرده است: «بچه‌ها امروزه بیشتر از والدین به حرف دوستان مجازی و الگوهای شبکه اجتماعی اهمیت می‌دن؛ اگر خانواده‌ها وقت نذارن و فقط کنترل سطحی کنن، عملاً تربیت رو به فضای مجازی واگذار کرده‌ان.» این نتایج بیانگر آن است که عبور از این چالش‌ها به بازنگری در سبک تربیت و تقویت نظارت هوشمندانه والدین نیازمند است.

یافته‌های حاصل از سؤال چهارم که مربوط به شناسایی عوامل مداخله‌گر الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی است، کدگذاری داده‌ها در شکل شماره ۳ نشان داده شده است.

یافته‌های جدول شرایط زمینه‌ای نشان می‌دهد تربیت اخلاقی کودک به شدت تحت تأثیر تحولات فرهنگی و فاصله گرفتن ارزش‌ها از الگوهای سنتی، گرایش به مصرف‌گرایی و سبک زندگی مدرن و کاهش احترام به والدین قرار گرفته است. فشار اقتصادی، اشتغال والدین و ساختارهای جدید خانوادگی مانند خانواده‌های تک‌سر یا جدایی والدین، زمینه بروز تنش، محرومیت نسبی و تضاد تربیتی را افزایش داده است. همزمان، گسترش دسترسی به فضای مجازی و کاهش تعاملات سنتی، وابستگی نوجوانان به الگوهای رسانه‌ای را تقویت و چالش‌های تازه‌ای در مسیر تربیت پدید آورده، به‌ویژه زمانی که نظارت والدین کم‌رنگ باشد. چنان‌که یکی از والدین مصاحبه‌شونده

شکل ۳- نقشه مفهومی کدهای استخراجی برای عوامل مداخله‌گر (منبع: یافته‌های پژوهش)

و گفت‌وگوی خانوادگی و مشورت با اعضای خانواده اهمیت ویژه‌ای دارد، درحالی‌که تعارض و فضای ناامن موجب ضعف اخلاقی و احساس امنیت کودک می‌شود. نقش جامعه، مدرسه، دوستان همسال و سلامت روان والدین نیز در الگوسازی و رفتار کودک بسیار مؤثر است و در صورت بروز استرس یا آسیب روانی

نتایج کدگذاری عوامل مداخله‌گر نشان می‌دهد موفقیت تربیت اخلاقی کودک به سطح تحصیلات، آگاهی تربیتی و پذیرش نوآوری توسط والدین وابسته است؛ والدینی که به دانش نوین و مشورت با متخصصان اهمیت می‌دهند، در حل مسائل و مدیریت تعارضات خانوادگی موفق‌ترند. تعامل مثبت، بازی

ارائه الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر...

در پاسخ به سؤال پنجم که مربوط به شناسایی راهبردهای الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی بود، کدگذاری داده‌ها در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

در خانواده، مشکلات تربیتی تشدید خواهد شد. به قول یکی از خبرگان که در موقعیت مادر تجربه‌ای را بیان کرد: «وقتی انرژی روانی ام کم می‌شه و مدام دعوا سر مسائل روزمره داریم، بچه‌ام هم سریع پرخاشگر یا بی‌انگیزه می‌شه، اما با مشورت و ارتباط جمعی، محیط خونه آروم‌تر می‌شه.» در مجموع، عوامل درون‌خانوادگی و اجتماعی هر دو در موفقیت یا چالش تربیت اخلاقی کودک نقش محوری دارند.

جدول ۳- کدهای استخراجی برای راهبردها (منبع: یافته‌های پژوهش)

کد انتخابی	کد محوری	کدهای باز (با رویکرد اسلامی و قرآنی)
تقویت ارزش‌های اخلاقی	تشویق رفتار صحیح قرآنی	تحسین علنی رفتار صالح و نیکو با استناد به قرآن / پاداش معنوی مانند صلوات و دعا / تأکید بر صداقت و امانت‌داری
الگوسازی سیره پیامبر و اهل بیت		رفتار عملی والد طبق اسوه نبوی / معرفی نمونه‌های اخلاقی دینی / مشارکت در برنامه جمعی عبادی
آموزش مفهومی اخلاق دینی		گفتگوی آزاد درباره آیات اخلاقی قرآن / توضیح حکمت تربیتی احادیث / پیوند رفتار روزمره با آموزه‌های توحیدی
تنظیم محیط دیجیتال	مراقبت شرعی در مصرف رسانه	محدودسازی وقت و محتوا بر مبنای معیارهای حلال و حرام / کنترل محتوا بر اساس معیار دینی
استفاده هدایت‌شده از فناوری دینی		بهره‌برداری از اپ قرآنی و آموزشی دینی / تماشای مستند و برنامه مذهبی
آموزش سواد رسانه قرآنی		تشخیص خبر راست از دروغ بر اساس اصل راست‌گویی قرآن / نقد محتوای ناسالم با استدلال دینی
تقویت پیوند خانوادگی	وقت‌گذرانی جمعی دینی	خوردن غذای دسته‌جمعی با ذکر دعا برگزاری فعالیت مذهبی خانوادگی
حمایت روانی و مودت		تشویق به مهرورزی و محبت از منظر قرآن / نوازش و آغوش با یاد خدا (رحمت والدین در قرآن)
گفتگوی حل‌کننده با الهام از قرآن		پرسش درباره احساسات و شنیدن با احسان / اصلاح اختلاف بر اساس "إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ..."
استفاده از تجربه تربیتی نسل قبل		تعریف خاطره اخلاقی از اهل بیت / تقلید سازنده از سنت اسلامی
پذیرش اجتهادی و نوگرایی تربیتی		امتحان راه نو با حفظ اصول دین / مشورت با استاد و مشاور متدین
تطبیق با وضعیت جدید قرآنی		آموزش واکنش منعطف در شرایط جدید / پذیرش تفاوت‌ها با تأکید بر کرامت انسانی و آیه مدارا

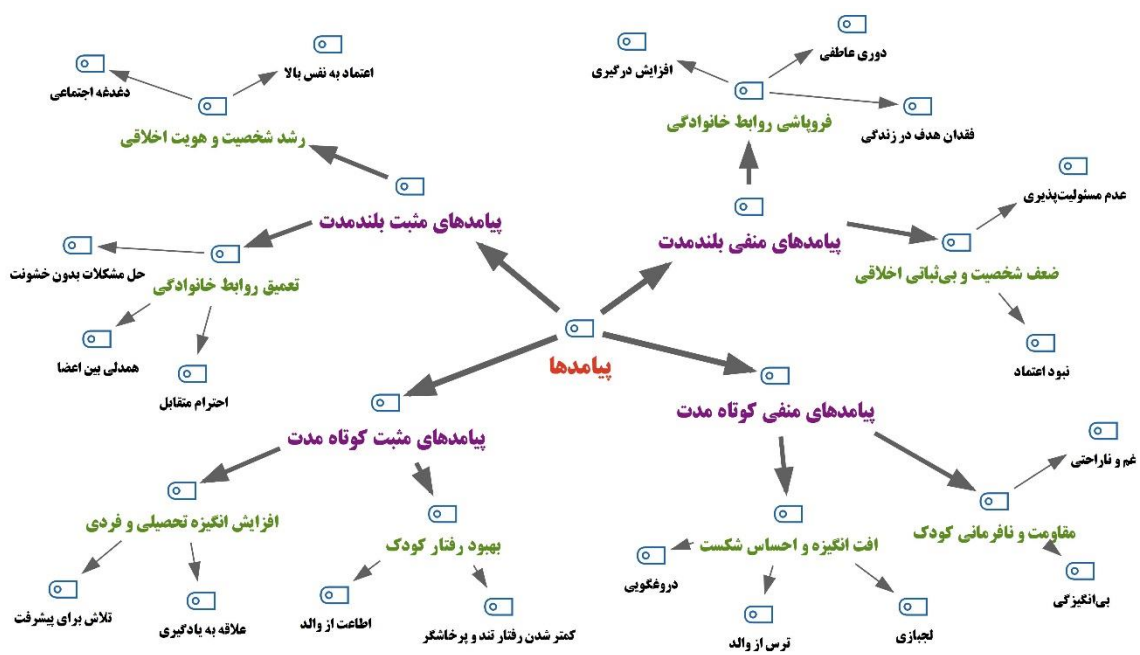
حل تعارض های خانوادگی	پیشگیری از دعوا با آموزه صبر و عفو	آرامش در برخورد با الهام از آیه «وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ» / پرهیز از خشونت و رعایت بردباری
میانجی گری اصلاح جویانه بر مبنای قرآن	گفتگو و داوری با هدف اصلاح ذات البین / گذشت متقابل به اتکای آموزه های قرآنی	تعامل مؤدبانه و همکاری برای حل مسئله / آموزش احترام متقابل و رفتار مدنی طبق آیات اجتماعی

نتایج حاصل از کدگذاری راهبردها نشان می دهد که تربیت اخلاقی کودکان در خانواده اسلامی معاصر با تأکید بر آموزه های قرآنی، موفق ترین آثار را زمانی دارد که هم تقویت ارزش های اخلاقی با تشویق رفتار صالح و الگوسازی سیره پیامبر و اهل بیت و هم آموزش مفهومی اخلاق دینی در گفت و گوی روزمره خانواده محقق شود. تنظیم محیط دیجیتال از طریق مراقبت شرعی، گزینش محتوای مناسب و استفاده هدفمند از فناوری های دینی، زمینه تربیت صحیح در مواجهه با فضای مجازی را فراهم می آورد. پیوند خانوادگی، حمایت عاطفی، مودت و وقت گذرانی خانوادگی در قالب مناسبت های دینی، نقشی کلیدی در ایجاد احساس امنیت و همدلی دارد؛ همان طور که یکی از مصاحبه شوندگان اظهار داشت: «وقتی عبادات و مهربانی با حکمت و مدارا در خونه برقرار باشه، فرزند هم در عمل و انتخاب های روزمره اش دنبال راه درست و آرامش قرآنی می گرده.» همچنین، تلفیق روش سنتی و نو با محوریت اجتهاد و تطبیق با تحولات جدید و حل تعارض خانوادگی با الگو برداری از آموزه های عفو، صبر و اصلاح ذات البین، ساختاری پویا برای رشد اخلاقی کودک به وجود می آورد. این راهبردها نشان می دهد تلفیق ارزش های دینی با سبک تربیت مدرن، سلامت روانی و اخلاقی کودک و خانواده را تضمین می کند.

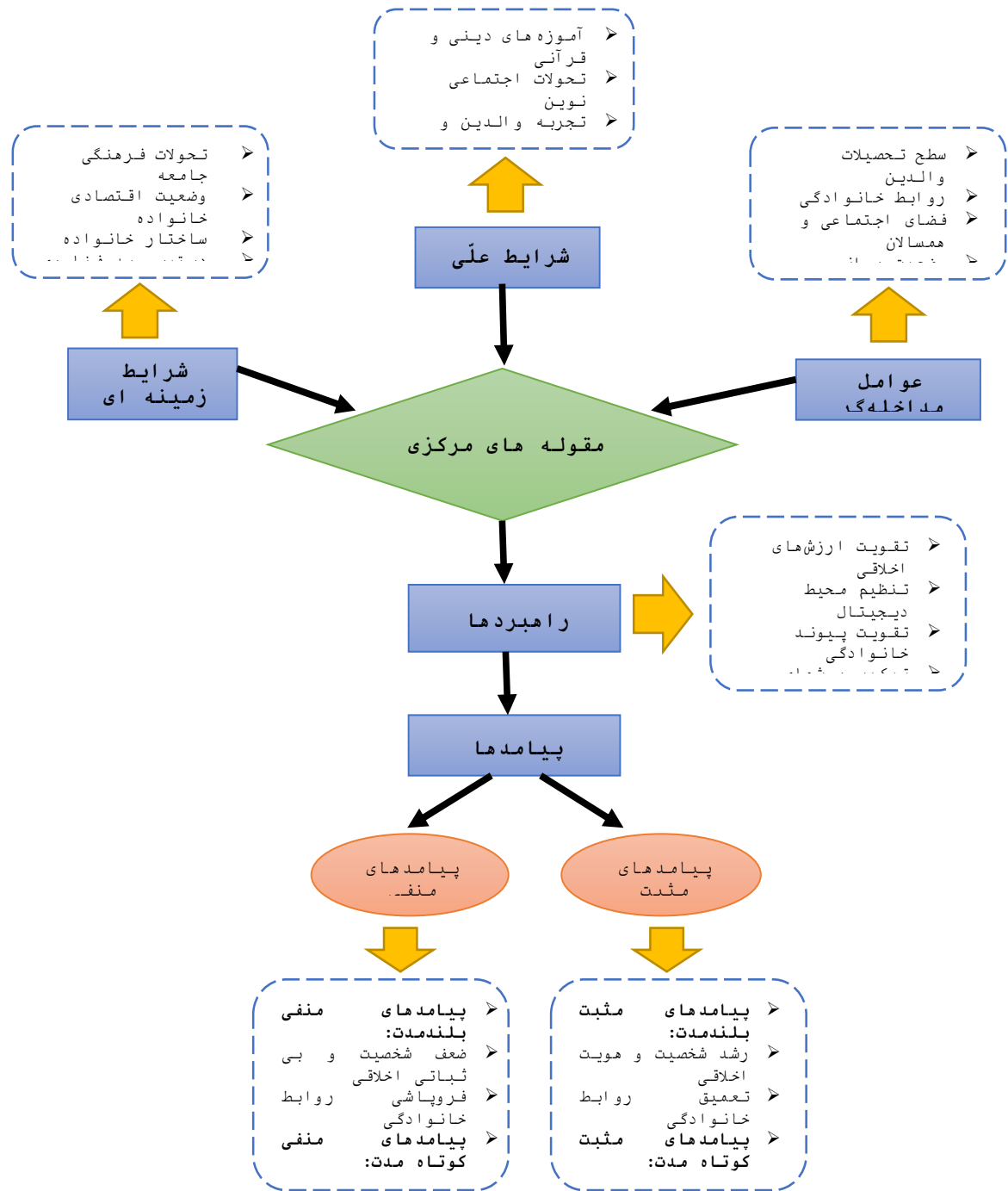
یافته های حاصل از سؤال ششم که مربوط به شناسایی پیامدهای الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی است، کدگذاری داده ها در

شکل شماره ۴ نشان داده شده است. یافته های جدول پیامدها نشان می دهد تربیت اخلاقی سنجیده و فضای خانوادگی سالم، موجب پرورش شخصیت اخلاقی، اعتماد به نفس و دغدغه اجتماعی کودک می شود و در کوتاه مدت نیز رفتار مثبت و اشتیاق به یادگیری را تقویت می کند. روابط خانوادگی مبتنی بر احترام و همدلی، حل مسائل بدون خشونت و افزایش انگیزه فردی کودک را تسهیل می کند، اما نبود تربیت اصولی و ضعف الگوهای اخلاقی، بی ثباتی اخلاقی، فقدان مسئولیت پذیری و گسست روابط خانوادگی را در پی دارد و همچنین رفتارهای منفی کودک مانند نافرمانی و احساس شکست را تشدید می سازد. همان طور که یک پدر داوطلب فرهنگی در مصاحبه تصریح می کند: «وقتی بچه حس احترام و محبت در خانواده پیدا می کنه، حتی تو سختی ها دنبال راه حل و همکاری میره؛ اما اگه مدام تحقیر یا تهدید بشه، فقط مقابله و دروغ گویی یاد می گیره.» در مجموع، پیامدهای تربیتی بر هویت فرد، روابط خانوادگی و انگیزه های کودک اثرگذار است و توجه مستمر والدین و جامعه را ایجاب می کند.

با عنایت به مفاهیم شناسایی شده، الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی بر اساس شکل شماره ۵ است.

شکل ۴ - نقشه مفهومی کدهای استخراجی برای پیامدها (منبع: یافته‌های پژوهش)

شکل ۵- الگوی اسلامی تربیت اخلاقی کودک در خانواده معاصر بر اساس مفاهیم قرآنی

بحث

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که عبور از شیوه‌های سنتی، خطی و دستوری تربیت اخلاقی کودک در خانواده ایرانی و حرکت به سوی الگویی تلفیقی و واقع‌گرا یک ضرورت حیاتی برای پاسخ‌گویی به نیازهای نسل امروز است. ناکارآمدی رویکردهای تک‌بعدی و آموزش‌های صرفاً گفتاری و دستوری، در برابر پیچیدگی‌های فرهنگی، اجتماعی و فناورانه خانواده معاصر، همراه با برجسته شدن مقوله‌های محوری همچون الگوسازی رفتاری والدین، مشارکت واقعی کودک، گذار از تربیت مبتنی بر ترس/تنبیه به سمت انگیزش و پشتیبانی عاطفی و همچنین آموزش انتقادی اخلاق، به روشنی ضرورت نوسازی راهبردهای تربیت اخلاقی را آشکار می‌سازد. در بستر شرایط زمینه‌ای، تنوع ساختار خانوادگی، تغییر ارزش‌ها، گسترش فناورانه و فشارهای اقتصادی، چالش‌هایی همچون ضعف تعاملات عاطفی، افزایش نقش فناوری و رسانه و چندگانگی الگوها، فرآیند تربیت اخلاقی را به سوی مسیری جدید سوق داده و نشان داده است که «بازتعریف مفهوم خانواده و نقش والدین» اجتناب‌ناپذیر است. تحقیقات اخیر نشان می‌دهند که تعاملات خانوادگی و توجه به سلامت روانی والدین از عوامل کلیدی موفقیت در تربیت اخلاقی کودک است. وجود حمایت عاطفی و محیطی ایمن در خانواده می‌تواند بر سلامت روانی کودک تأثیرات مثبت قابل‌توجهی بگذارد و از بروز مشکلات روان‌شناختی جلوگیری کند (۲۷، ۲۸).

یافته‌ها در سطح عوامل مداخله‌گر مؤید آن است که تفاوت سطح تحصیلات و سلامت روانی والدین، کیفیت روابط خانوادگی، الگوهای رفتاری والد و فشار گروه همسالان، هر یک با وزن و کیفیتی خاص، زمینه‌ای پیچیده برای موفقیت یا ناکامی در تربیت اخلاقی به وجود می‌آورد؛ به گونه‌ای که بیگانگی میان نسلی، فقدان مهارت حل تعارض و ضعف حمایت عاطفی، احتمال شکل‌گیری رفتارهای ناسازگار

در کودکان را افزایش داده و در مقابل، والد مسئولیت‌پذیر، مشارکت دهنده و یادگیرنده، حتی در موقعیت‌های دشوار نیز موفق‌تر ظاهر می‌شود. این نتایج با شواهد داخلی و مطالعات کیفی پیشین همسویی دارد؛ زیرا پژوهش‌های اخیر (۳، ۱۷، ۲۰، ۲۹، ۳۰)، نشان داده‌اند که نظام تربیت رسمی، در نبود تعامل و بازخورد درون خانوادگی و نبود حساسیت به شرایط معاصر، عملاً با کاستی‌های عمیق روبه‌روست. نکته‌ای که باید به آن توجه شود این است که پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تعامل سازنده والدین با کودکان در فرآیند تربیت اخلاقی، نقش مؤثری در پیشگیری از بروز اختلالات روانی در کودکان دارد. والدینی که در تربیت اخلاقی مشارکت فعال دارند، در تقویت عزت‌نفس و ایجاد هویت مثبت اخلاقی در کودکان خود موفق‌تر ظاهر می‌شوند (۳۱، ۳۲).

در این مطالعه، نقش راهبردی «تطبیق سنت و نوآوری»، «تنظیم محیط دیجیتال»، «تقویت پیوند خانوادگی» و «حل تعارض‌های خانوادگی» را در موفقیت یا شکست تربیت اخلاقی برجسته بود، لذا باید سیاست‌گذاری مؤثر در حوزه خانواده باید به جای تأکید صرف بر الگوهای خطی و برنامه‌های آموزشی کلی، با اتکا بر نیازسنجی داده‌محور، تحلیل بافت بومی، ترکیب سیاست‌های تجربه‌محور و الگوریتم‌های شخصی‌سازی شده اقدام کند و تلاش نماید زمینه شکل‌گیری یادگیری فعال، محیط خانوادگی ایمن، تشویق رفتارهای مثبت و تعامل سازنده والد-کودک را تسهیل کند. جایگاه سواد رسانه‌ای و توانمندسازی والدین برای مدیریت فناوری و فرصت‌های تربیتی مجازی، بسیار کلیدی است و نهادهای آموزشی، مشاوره و دینی باید منابع معتبر و نوآور و برنامه‌های تربیتی مشارکتی و قابل تطابق با نیازهای متغیر خانواده‌ها فراهم کنند. از این رو، تأکید بر توانمندسازی والدین در خصوص استفاده از فناوری‌ها و رسانه‌ها برای ارتقای تربیت اخلاقی در کودکان، می‌تواند به‌طور چشمگیری به پیشگیری از آسیب‌های روان‌شناختی و

اجتماعی است و این مسیری است که نه فقط برای خانواده‌های ایرانی، بلکه برای تمامی جوامع درگیر گذار فرهنگی، سودمند خواهد بود.

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود نهادهای سیاست‌گذار و سازمان‌های مشاوره‌ای ضمن توجه به ارزش‌ها و آموزه‌های اصیل اسلامی، با طراحی کارگاه‌های تربیتی مشارکتی و تبیین الگوهای رفتاری برگرفته از قرآن و سیره نبوی، نسبت به انتقال عمیق‌تر مفاهیم اخلاقی اقدام نمایند. همچنین تهیه بسته‌های محتوایی خانوادگی مبتنی بر آموزه‌های دینی، آموزش سواد رسانه‌ای و مهارت حل تعارض و تعریف برنامه‌های بازخورد محور با تأکید بر ارزش‌های اخلاقی اسلامی و ارزیابی مستمر تربیت، می‌تواند تربیت خانوادگی را غنا ببخشد. پشتیبانی روان‌شناختی از والدین، مشاوره دینی و تشویق به مشارکت اعضای خانواده بزرگ‌تر در فرآیند تربیت، زمینه انتقال الگوهای موفق و اخلاقی را به جامعه بزرگ‌تر فراهم می‌سازد. اعتبارسنجی کمی مدل، مطالعات ترکیبی و پیمایشی با نگاه به سبک‌های اسلامی تربیت، مطالعه پیامدهای طولی جهت ارزیابی مدل پیشنهادی، از توصیه‌های آینده پژوهش است. توجه به این نکته ضروری است که این رویکردهای داده‌محور و مبتنی بر شواهد، باید با در نظر گرفتن سلامت روانی کودکان و پیامدهای اجتماعی تربیت اخلاقی در دنیای امروز، مورد توجه قرار گیرد.

محدودیت‌های پژوهش مشابه سایر مطالعات کیفی، شامل محدودیت توان تعمیم‌یابی یافته‌ها به تمامی به افتهای فرهنگی ایران است. بخش عمده‌ای از داده‌ها تحت تأثیر محیط اجتماعی و دوره زمانی خاص جمع‌آوری شده‌اند. لذا، توسعه مطالعات تطبیقی، پژوهش‌های کمی در مقیاس ملی و ارزیابی سیاست‌های نهادی جدید به‌عنوان مسیر آتی پیشنهاد می‌شود.

اجتماعی کمک کند. ارتقای سواد رسانه‌ای والدین به‌ویژه در استفاده از رسانه‌های دیجیتال به‌عنوان ابزاری برای تربیت اخلاقی می‌تواند به بهبود سلامت روانی کودک کمک کند (۳۳).

پیامدهای مثبت الگوی پیشنهادی، شامل رشد شخصیت و هویت پایدار اخلاقی، تعمیق پیوند خانوادگی، افزایش انگیزه یادگیری و کاهش رفتارهای پرخطرانه است. در مقابل، فقدان اجرای سازوکارهای نوآورانه و داده‌محور، می‌تواند پیامدهایی چون بی‌ثباتی شخصیتی، ضعف اخلاق اجتماعی، تضعیف روابط خانوادگی و افزایش تعارضات را به همراه داشته باشد. در پیوند با مطالعات خارجی، شواهد روشنی وجود دارد که رویکردهای مبتنی بر مشارکت کودک، حمایت عاطفی و یادگیری شبکه‌ای امیل و یمینی^۱ (۳۵) و بندورا^۲ (۳۶) مؤثرترین شیوه‌ها در شرایط تحولات فرهنگی و رسانه‌ای جدید هستند. همچنین، هم‌راستا با توصیه‌های پژوهش‌هایی چون چارمز^۳ (۳۷)، تعادل میان استقلال کودک، هدایت ارزشی والدین و انعطاف تربیتی، ضامن رشد اخلاقی و انسجام اجتماعی آتی جامعه خواهد بود.

نتیجه‌گیری

تبیین نتایج نشان می‌دهد موفقیت در تربیت اخلاقی درگرو تحقق تعادل چندلایه میان شرایط علی (مانند آموزه‌های دینی و تجربه والدین)، زمینه‌ای (مانند تحولات اجتماعی و فرهنگی)، مداخله‌گر (مانند سلامت روانی والدین و روابط خانوادگی)، مقوله محوری (مانند شکل‌دهی هویت اخلاقی)، راهبرد (مانند تطبیق سنت و نوآوری، تقویت سواد رسانه‌ای و حل تعارض) و پیامد (مانند رشد مسئولیت‌پذیری و تعمیق پیوند خانوادگی) است. توجه به راهکارهای داده‌محور و شبکه‌ای، تسهیل‌کننده بستر یادگیری مستمر و انطباق سریع تربیتی با تحولات

1. Amiel, M. & Yemini

2. Bandura

3. Charmaz

تشکر و قدردانی

از تمامی افرادی که در تدوین و تکمیل این پژوهش همکاری نمودند، به ویژه اساتید گرامی و پژوهشگران محترمی که با ارائه نظرات ارزشمند خود و نقدهای سازنده، این تحقیق را غنی تر ساختند، صمیمانه تشکر و قدردانی می شود.

Reference

1. Al-Hawary SI, Kumar T, Pallathadka H, Alshahrani SH, Al-Tamimi HA, Muda I, Singer N. The education of children in an Islamic family based on the Holy Qur'an. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*. 2023 Apr 17;79(2):8273.
2. Bahonar, N. & Amini Herandi, R. Components of the ideal parent-adolescent communication model : A qualitative study. *Cultural-Educational Quarterly of Women and Family*, 2024; 19(67), 35-56.]Persian[.
3. Mardiah A, Zulfikar E, Ilyas D, Supriyanto J, Apriyanti A. Family : Foundation of Children's Education in the Era of Qur'anic Disruption. *Jurnal Obsesi : Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini*. 2023;7(5):5449-59.
4. Ridwan A, Pasaribu S, Drajat A, Salminawati S. The Concept of Children's Education From the Qur'an Perspect. *Jurnal Basicedu*. 2022;6(2):2231-41.
5. Tabataba'i MH. *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom : Islamic Publications Office; 2005.]Persian[.
6. Guo S, Lei J, Zhang F. How social media social comparison influences Chinese adolescents' flourishing : the mediation effects of identity processing styles. *Child & Family Social Work*. 2025 Nov;30(4):950-9.
7. Le niz-Maturana L, Vilaseca R, Miranda-Osorio R, Poblete-Valderrama F, Baeza-Aguilar P, Pavez-Adasme G, Rodas-Kürtten V. The role of positive parenting and maternal well-being of low-income Chilean adolescent mothers in their children's negativity. *Behavioral Sciences*. 2025 Aug 30;15(9):1183.
8. Qian M, Jin R, Lu C, Zhao M. Parental emotional support, self-efficacy, and mental health problems among adolescents in Hong Kong : a moderated mediation approach. *Frontiers in psychiatry*. 2024 Oct 14;15:1458275.
9. Chen J, Liu Y, Dai J, Wang C. Development and status of moral education research : Visual analysis based on knowledge graph. *Frontiers in psychology*. 2023 Jan 4;13:1079955.
10. Abroto A, Nugraheni AS, Awliyah RF. The role of the family in the moral education of children. *Jurnal Basicedu*. 2022;6(2):2717-23.
11. Kraus B. A Look at the Contemporary Family's Life. In *Contemporary Family Lifestyles in Central and Western Europe : Selected Cases 2020 Dec 15* (pp. 1-20). Cham : Springer International Publishing.
12. Badar Shaukat DF. The Evolving Nature of Family

- Structures and their Impact on Child Development. Research Journal of Human and Social Aspects. 2023;1(3):1-0.
13. Chin Derix E, Wah Leong T, Prior J. Family Technology Use : Sources of Conflict In Parents' Relationships. InProceedings of the 33rd Australian Conference on Human-Computer Interaction 2021 Nov 30 (pp. 75-85).
 14. Avci H, Baams L, Kretschmer T. A systematic review of social media use and adolescent identity development. Adolescent Research Review. 2025 Jun;10(2):219-36.
 15. Ibrahim M, Islam S, Zohriah O, Azid M. Addressing contemporary ethical and moral issues through islamic education. Journal on Islamic Studies. 2024 Jun 10;1(1):36-51.
 16. Omid, M. Subhani Nejad, M, Mirzamohammadi, M. H, & Emami Naeini, M. Designing a curriculum model for moral education based on Ayatollah Javadi Amoli's perspective. Research in Islamic Education Issues,2022; 30(57), 151-199.]Persian[.
 17. Yektapars, M, Asadi, S, Rahimi, M, & Haghshenas, M. The transformation of the concept of responsibility from adolescence to emerging adulthood :A look at perceived parenting styles. Continuity and Social Change,2023; 2(2), 249-266.]Persian[.
 18. Tkachenko L, Gumennykova T, Pletenytska L, Kholokh O. Transforming the role of modern family : Ethical Challenges. Futurity Philosophy. 2023 Sep 30;2(3):17-38.
 19. Nazemi Ashni, M. H, Kashani, M, & Kafi Mousavi, A. (2023). Critique of Kohlberg's moral development theory from the perspective of the Quran with a gender structure approach. Applied Ethics Studies,2023; 19(5), 95-119.] Persian[.
 20. Mohammadi, Y, & Faraji, N. A qualitative analysis of moral education strategies in Islamic families :A case study in five provinces of Iran. Sharia, Philosophy, and Ethics,2025; 3(1), 1-12.
 21. Wang L, Tian J, Rozelle S. Parenting style and child mental health at preschool age : evidence from rural China. BMC psychiatry. 2024 Apr 24;24(1):314.
 22. Adhikari S, Rana³ H, Joshi MP, Cheng S, Castillo T, Huang KY. Parental wellbeing, parenting, and child mental health in families with young children in Arghakhanchi, Nepal. Bmc Pediatrics. 2025 Jan 6;25(1):6.
 23. Yui Fam J, Juhari R, K ri inen M, M nnikk N. Reconsidering parental mediation with new media technology. Frontiers in Human Dynamics. 2025 Aug 22;7:1495954.
 24. Tan CY, Xu N, Liang M, Li L. Meta-analysis of Associations between Digital Parenting and Children's Digital Wellbeing. Educational Research Review. 2025 May 29:100699.
 25. Strauss A, Corbin J. Basics of Qualitative Research : Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. 2nd ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications; 1998.
 26. Mohajan HK. Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. Journal of economic development, environment and people. 2018;7(1):23-48.
 27. Hosokawa R, Katsura T. Association between parents' perceived social support and children's psychological adjustment : a cross-sectional study. BMC pediatrics. 2024 Nov 21;24(1):756.
 28. Yan Z, Yu S, Lin W. Parents' perceived social support and children's mental health : the chain mediating role of parental marital quality and parent child relationships. Current Psychology. 2024 Feb;43(5):4198-210.
 29. Curry K, Harris E, Olsen J, Kim Y, Egure D. TeleNGAGE : Enhancing collaboration between families and schools. Current Issues in Education. 2023 Feb 8;24(1).
 30. Pribesh SL, Carson JS, Dufur MJ, Yue Y, Morgan K. Family structure stability and transitions, parental involvement, and educational outcomes. Social Sciences. 2020 Dec 11;9(12):229.
 31. 29 -Doi S, Isumi A, Fujiwara T. The association between parental involvement behavior and self-esteem among adolescents living in poverty : Results from the K-CHILD study. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020 Sep;17(17):6277.
 32. 30- Liu X, Fan H, Shang X, Li W, He X, Cao P, Ding X. Parental involvement and children's subjective well-being : Mediating roles of the sense of security and autonomous motivation in Chinese primary school students. Behavioral sciences. 2024 Jul 16;14(7):603.
 33. Zhou X, Yu CF, Zheng Z. Research on the relationship between parental media literacy and preschool children's quality of learning in the new media environment. Frontiers in Psychology. 2025 Nov 20;16:1600859.
 34. Doty JL, Ma X, Gabrielli J, Pierre BF, Nesbit TS, LaMontagne LG, Rabideau CR. Longitudinal Associations of Perceived Media Parenting with Adolescent Mental Health : Mediation by Social Efficacy and Online Risk. Journal of Child and Family Studies. 2025 Jul;34(7):1786-

99.

35. Amiel M, Yemini M. Who takes initiative? The rise of education policy networks and the shifting balance of initiative-taking amongst education stakeholders in Israel. *Journal of Education Policy*. 2023 Jul 4;38(4):586-606.
36. Bandura A. Reflections on self-efficacy. *Advances in behaviour research and therapy*. 1978 Jan 1;1(4):237-69.
37. Charmaz K. *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. sage; 2006 Jan 13.

The Presentation of an Islamic Model for the Moral Education of Children in Contemporary Families Based on Quranic Concepts: Using Grounded Theory

1

Abstract

Background and Objective: This study aimed to identify the components of children's moral education in contemporary Iranian families and propose a model to enhance the effectiveness of family-based education.

Methodology: This research was based on grounded theory for its implementation. The participants included 15 specialists and educators in the fields of education and Quranic studies, selected based on theoretical saturation and through purposeful sampling. The data collection tool was a semi-structured interview, and the data were analyzed in three stages: open coding, axial coding, and selective coding using MAXQDA2020 software.

Results: The findings revealed that moral education for children can be explained in six dimensions: causal conditions, core categories, contextual conditions, intervening factors, strategies, and outcomes. Causal conditions emphasize the importance of religious role models and modern social changes. Core categories focus on the necessity of balancing traditional teachings with sensitivity to contemporary conditions. Contextual conditions include family structure, economic status, consumer culture, and access to technology as influencing factors, while intervening factors such as parental education level, mental health, family interactions, and peer influences are considered key. The strategies include integrating the reinforcement of moral values with a focus on Quranic teachings, practical role modeling based on the behavior of the Prophet and the Ahl al-Bayt, and strengthening family support inspired by Islamic tradition, which leads to both short-term and long-term outcomes.

Conclusion: The proposed model of this study, inspired by Quranic teachings, can enhance the moral education of children within the framework of Islamic culture by strengthening family interactions and promoting Islamic ethical education strategies.

Keywords: Islamic model, Moral education, Quranic teachings.